

PRZEGLĄD REGIONALNY 2013: WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE

Wrocław, 2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt „Dolnośląskie Obserwatorium Rozwoju
Terytorialnego” współfinansowany jest
z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Programu Operacyjnego
Kapitał Ludzki 2007-2013

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

OPRACOWANIE

Instytut Rozwoju Terytorialnego
ul. Świdnicka 12/16
50-068 Wrocław

DYREKTOR

Maciej Borsa

ZASTĘPCY DYREKTORA

Magdalena Belof
Przemysław Malczewski

KIEROWNIK PROJEKTU „DOLNOŚLĄSKIE OBSERWATORIUM ROZWOJU TERYTORIALNEGO”

Wojciech Maleszka

OPRACOWANIE EDYTORSKIE

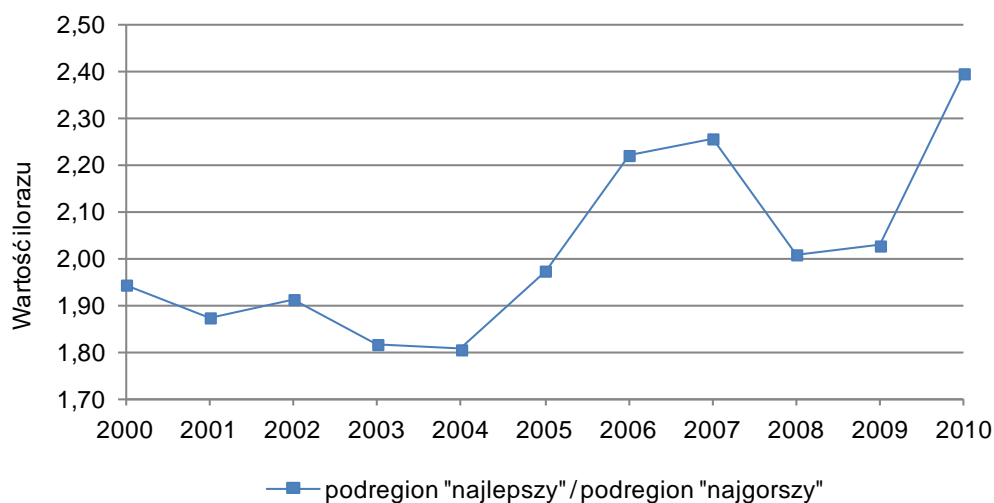
Karolina Drewnicka

Województwo dolnośląskie na tle pozostałych polskich regionów wyróżniało się względnie wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, mierzonym wartością produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w 2010 roku (2. miejsce w kraju). W porównaniu do regionów europejskich wartość PKB per capita województwa stanowiła 66 % średniej wartości analizowanego miernika dla Unii Europejskiej (UE27), co klasyfikowało Dolny Śląsk na 232. miejscu wśród 275 regionów UE (NUTS 2).

Pozornie wysoka wartość PKB przysłania jednak rzeczywiste bariery rozwoju społeczno-gospodarczego województwa dolnośląskiego. Szczególnie niekorzystną cechą rozwojową jest rosnący stopień zróżnicowań wewnątrzregionalnych. Powszechnie wyraża się pogląd, że nadmierne nierówności w poziomie poszczególnych zjawisk nie sprzyjają, a nawet hamują proces rozwoju regionalnego (Czyż, Hauke 2010). Wzrost zróżnicowań wewnątrzwojewódzkich potwierdziła analiza wartości produktu krajowego brutto w podregionach w latach 2000-2010. Skalę dywersyfikacji wyrażono za pomocą ilorazu wartości PKB per capita w podregionie o najwyższym jego poziomie przez wartość PKB w podregionie o najniższym jego poziomie. Stosunek pomiędzy podregionem „najlepszym” i podregionem „najgorszym” w 2000 roku wynosił 1,94, a w 2010 roku wzrósł do poziomu 2,40 (ryc. 1).

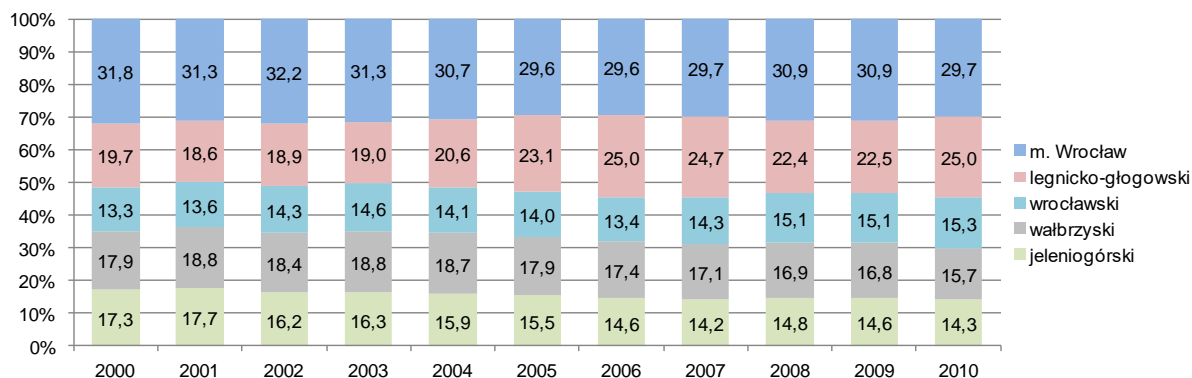
Ryc. 1. Relacje skrajnych wartości produktu krajowego brutto na mieszkańca w podregionach województwa dolnośląskiego w latach 2000-2010.

Źródło: opracowanie własne

Tendencję zwiększających się dysproporcji wewnątrzregionalnych w województwie dolnośląskim uwypukliła również analiza struktury wytwarzania produktu krajowego brutto według podregionów. Na jej podstawie można stwierdzić, że region charakteryzuje się dysharmonijnym rozwojem. W strukturze PKB województwa dolnośląskiego zdecydowanie dominują podregiony: miasto Wrocław i legnicko-głogowski, które łącznie w 2010 roku generowały 55 % ogólnej wartości PKB. Należy także zaznaczyć, że nastąpił znaczny wzrost znaczenia podregionu legnicko-głogowskiego – w latach 2000-2010 jego udział w tworzeniu PKB zwiększył się o ponad 5 %. Przeciwny trend zaobserwowano natomiast w podregionie miasto Wrocław, którego udział w wytwarzaniu produktu krajowego brutto w badanym okresie zmniejszył się o ponad 2 % (ryc. 2).

Ryc. 2. Struktura wytwarzania produktu krajowego brutto w województwie dolnośląskim według podregionów w latach 2000-2010.

Źródło: opracowanie własne

W województwie dolnośląskim następuje niekorzystna zmiana struktury ludności według wieku, spowodowana głównie postępującym procesem starzenia się społeczeństwa. W ostatnich latach stale zwiększa się współczynnik obciążenia demograficznego, wskazujący na rosnący udział osób w wieku nieprodukcyjnym w ogóle ludności Dolnego Śląska (w 2010 roku wynosił 52,2, a w 2012 54,4). Dodatkowo obserwuje się spadek wartości współczynnika przyrostu naturalnego (-0,1 ‰ w 2010 roku i -1,1 ‰ w 2012 roku). Wyjątkowo niepożądaną strukturą ludności według wieku w 2012 roku cechowały się miasta na prawach powiatu (Wrocław, Legnica i Jelenia Góra) oraz powiaty południowej części regionu (wałbrzyski, ząbkowicki, kamiennogórski, dzierzoniowski i kłodzki), w których przyrost naturalny był zdecydowanie niższy (od -5,1 ‰ do -3,2 ‰) niż średni w regionie. Pozytywnymi zjawiskami demograficznymi odznaczały się powiaty usytuowane głównie w północnej części Dolnego Śląska (głogowski, oławski, milicki, polkowicki, trzebnicki, lubiński, oleśnicki, górowski oraz wrocławski i średzki), rejestrujące dodatni przyrost naturalny i mniejszy niż przeciętny w województwie udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

Województwo dolnośląskie wyróżnia się ożywionym ruchem wędrownym ludności. Odptyw migracyjny jest kompensowany napływem nowych mieszkańców. W rezultacie utrzymuje się stałe dodatnie saldo migracji (w 2010 roku i w 2012 roku po 0,5 ‰). W ujęciu wewnątrzregionalnym wyraźnie zauważalne są procesy suburbanizacyjne, przejawiające się odptywem mieszkańców z głównych ośrodków miejskich województwa: Wrocławia (saldo migracji wynosiło w 2012 roku 0,6 ‰ przy czym współczynnik odptywu migracyjnego osiągnął wartość 10,1 ‰), Legnicy (-2,8 ‰) i Jeleniej Góry (-1,2 ‰) oraz napływem do powiatów otaczających – odpowiednio: wrocławskiego (21,9 ‰), trzebnickiego (5,5 ‰) i średzkiego (4,9 ‰), a także legnickiego (3,9 ‰) oraz jeleniogórskiego (2,1 ‰).

Region odznacza się negatywnymi trendami na rynku pracy. Nastąpił wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego (2010 rok – 13,1 %, 2012 rok – 13,5 %), a ponadto wzrósł udział osób długotrwale bezrobotnych w grupie mieszkańców aktywnych zawodowo (odpowiednio: 3,4 %, 4,3 %). Szczególnie zła sytuacja na rynku pracy w 2012 roku zaznaczyła się w powiatach położonych w południowej części Dolnego Śląska (złotoryjskim, kłodzkim, lwóweckim, jaworskim, lubańskim, ząbkowickim, kamiennogórskim, jeleniogórskim, wałbrzyskim, dzierzoniowskim), a także w powiatach górowskim, wołowskim i legnickim, w których prawie 1/4 mieszkańców aktywnych zawodowo pozostawała bez

zatrudnienia, a ponad 7 % z nich było bezrobotnych długotrwale (dłużej niż 1 rok). Pozytywnym zjawiskiem charakteryzującym dolnośląski rynek pracy jest stały wzrost średniego wynagrodzenia miesięcznego brutto. Należy podkreślić, że z wyjątkiem powiatu lubińskiego, w którym w 2011 roku zarabiano się średnio ponad dwukrotnie więcej niż w powiecie górowskim o najniższych przeciętnych wynagrodzeniach, w województwie nie występują wyraźnie dysproporcje w poziomie analizowanego zjawiska. Ponadto nie zaznaczyła się wyraźnie lepsza sytuacja miast na prawach powiatu w porównaniu do pozostałych powiatów Dolnego Śląska, z wyjątkiem miasta Wrocław odznaczającego się względnie dobrym stanem rynku pracy.

W województwie dolnośląskim obserwuje się różne tendencje zmian zjawisk opisujących kapitał społeczny. Region wyróżniał się wzrostem poziomu aktywności społecznej, wyrażonej poprzez frekwencję w wyborach samorządowych (2006 rok – 44,7 %, 2010 rok – 47,2 %) oraz liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 1000 mieszkańców (2010 rok – 2,7, 2012 rok – 3,0). Jednocześnie województwo cechowało się spadkiem poziomu przedsiębiorczości, mierzonej liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców (2010 rok – 763, 2012 rok – 757).

Odmienne kształtował się także układ przestrzenny analizowanych zjawisk w ujęciu wewnątrzregionalnym. W wyborach samorządowych w 2010 roku najwyższą frekwencję (ponad 50 %) odnotowały powiaty północnej części województwa: polkowicki, trzebnicki, wołowski, górowski i milicki, a najniższą zarejestrowano w miastach na prawach powiatu: Wrocławiu (38 %), Legnicy (39 %) i Jeleniej Górze (40 %) oraz w powiatach położonych w południowej części regionu: wałbrzyskim i dzierżoniowskim (po 42 %). Najwyższymi wartościami wskaźnika, wyrażającego poziom przedsiębiorczości, odznaczały się w 2012 roku miasta na prawach powiatu: Wrocław (1103), Jelenia Góra (1013) i Legnica (887) oraz powiaty z nimi sąsiadujące: wrocławski (907), trzebnicki (784) i jeleniogórski (954). Niskim poziomem poziomu przedsiębiorczości cechowały się powiaty usytuowane w północnej części województwa: polkowicki (505), górowski (528) i wołowski (549).

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się korzystnymi trendami zmian większości badanych zjawisk tworzących kapitał materialny, zarówno w aspekcie infrastruktury technicznej, jak również infrastruktury społecznej. W zakresie infrastruktury technicznej zaobserwowano wzrost gęstości sieci wodociągowej na 100 km kw. (2010 rok – 87,3 km, 2011 rok – 89,0). Jedyny negatywny trend uwidocznił się w budownictwie i przejawiał się spadkiem liczby mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu na 10 000 ludności (2010 rok – 35,3, 2011 rok – 34,0). Należy jednak zaznaczyć, że chociaż poziom rozwoju infrastruktury technicznej wzrasta, to jednak tempo zmian jest bardzo powolne i odbiega od średnich wartości dla kraju. W ramach infrastruktury społecznej nastąpiły korzystne zmiany obu analizowanych zjawisk – odnotowano większą liczbę lekarzy przypadających na 10 000 mieszkańców (2010 rok – 42,2, 2011 rok – 44,7) oraz większą liczbę miejsc w przedszkolach w przeliczeniu na 100 dzieci w wieku 3-5 lat (2011 rok – 71,6, 2011 rok – 72,1). Podobnie jak w przypadku infrastruktury technicznej, także poprawa stanu infrastruktury społecznej następuje niezbyt szybko.

Można zauważyć, że w przypadku liczby mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu na 10 000 ludności wyraźnie zaznaczają się wskazywane procesy suburbanizacyjne. W 2011 roku najwyższe wartości wskaźnika rejestrowały powiaty zlokalizowane w pobliżu miasta Wrocław: wrocławski (119), oławski i trzebnicki (75), a także miasto Wrocław (60). W pozostałych powiatach regionu wskaźnik był

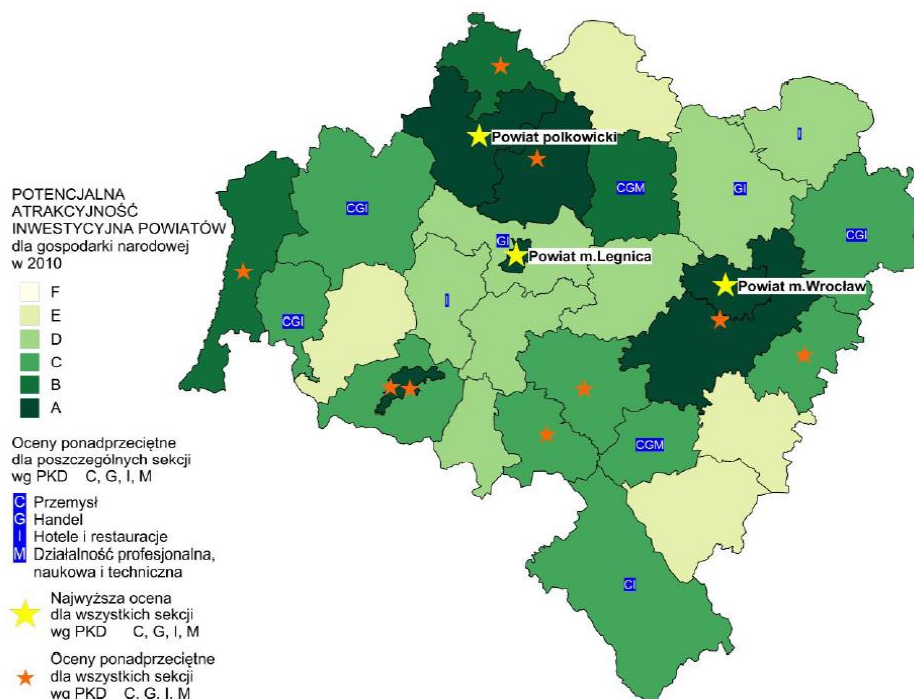
znacznie niższy. Minimalne wartości odnotowały powiaty południowej części województwa: wałbrzyski i dzierżoniowski (po 7), zgorzelecki (11), ząbkowicki (12), kamiennogórski (13), złotoryjski i lwówecki (po 14) oraz jaworski (15). Również znaczne dysproporcje wewnątrzregionalne zaznaczyły się w poziomie dostępu do usług medycznych. Największą liczbą lekarzy przypadająca na 10 000 mieszkańców w 2011 roku wyróżniało się miasto Wrocław (90) i powiat lubiński (61), a najniższą charakteryzowały się powiaty: polkowicki (10), wrocławski (15) oraz legnicki (18).

Województwo dolnośląskie należy do najbardziej atrakcyjnych inwestycyjnie regionów Polski (3. miejsce w kraju); (Godlewska-Majkowska i in. 2012). Jego atutami są w szczególności:

- wysoki poziom rozwoju gospodarczego;
- korzystne położenie geopolityczne, z uwagi na sąsiedztwo Niemiec i Republiki Czeskiej;
- dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa (drogowa, kolejowa, wodna, lotnicza) i teleinformatyczna;
- obecność licznych renomowanych uczelni wyższych;
- wysoki poziom rozwoju przemysłu nowych technologii;
- wysoko rozwinięte rolnictwo, w tym szczególnie produkcja roślinna;
- występowanie licznych podstref ekonomicznych, oferujących dogodne warunki prowadzenia działalności gospodarczej inwestorom.

Dużą atrakcyjność inwestycyjną województwa potwierdzają najwyższe wartości (klasa A i B) wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej (PAI) zarejestrowane dla całej gospodarki regionalnej (klasa A) oraz poszczególnych sekcji: przemysłu kapitałochłonnego (A), turystyki (A), działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (A), przemysłu pracochłonnego (B) oraz handlu (B); (Godlewska-Majkowska i in. 2012). Region odznaczał się także najwyższymi wartościami wskaźnika rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej (RAI) dla całej gospodarki regionalnej (A) oraz sekcji: turystyki i gastronomii (klasa A), działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (klasa A), przemysłu (klasa B). Do najbardziej atrakcyjnych powiatów województwa dolnośląskiego należy zaliczyć miasto Wrocław, miasto Legnicę i powiat polkowicki, które wyróżniły się najwyższymi wartościami wskaźnika PAI (klasa A) we wszystkich analizowanych sekcjach gospodarki narodowej (ryc. 3).

Ryc. 3. Zróżnicowanie przestrzenne potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej powiatów województwa dolnośląskiego.

Źródło: Godlewska-Majkowska i in. 2012, s. 11.

Podmioty gospodarcze w województwie dolnośląskim koncentrują się głównie w mieście Wrocław i otaczających go gminach oraz w południowej części regionu. Obserwuje się wzrost rangi Wrocławia jako wielofunkcyjnego ośrodka zarządzania gospodarką oraz koncentracji inwestycji zagranicznych, a w podregionie wrocławskim następuje znaczny przyrost powierzchni terenów aktywności gospodarczej.

W ostatnich latach zaobserwowano intensyfikację napływu inwestycji do gmin posiadających wszechstronnie przygotowane oferty terenowe z uregulowanym pod względem formalno-prawnym przeznaczeniem terenu. Nastąpiło także umocnienie specjalnych stref ekonomicznych jako ważnych instrumentów realizacji polityki regionalnej. Utrzymuje się jednak nadal nadmierny i nieuzasadniony odsetek powierzchni przeznaczonych pod tereny aktywności gospodarczej w dokumentach planistycznych większości gmin oraz niewielkie zainteresowania lokowaniem inwestycji produkcyjnych w obszarach wcześniej zainwestowanych (tzw. *brownfield*) w stosunku do inwestycji lokowanych na dotychczas niezagospodarowanych terenach (tzw. *greenfield*).

O konkurencyjności województwa dolnośląskiego świadczy także relatywnie wysoki udział nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw regionu w ogóle krajowych nakładów inwestycyjnych. Dotyczy to w szczególności nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych oraz w sektorze finansowym i rynku nieruchomości (po 10% udziału w rynku, 3. pozycja w Polsce). W 2011 roku przedsiębiorstwa w regionie poniosły nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wysokości 4 248 zł (2. miejsce w kraju). Największa wartość środków finansowych została zainwestowana w powiatach: polkowickim (ponad 18 tys. zł per capita) i milickim (13 tys. zł),

wrocławskim (7,5 tys. zł) i mieście Wrocław (6,3 tys. zł), natomiast najmniejszą wartość (ponad 4-krotnie niższa niż średnia w regionie) alokowały powiaty: złotoryjski (938 zł) i górowski (750 zł).

Region charakteryzuje się intensywnym napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Potwierdza to wzrost liczby pracujących w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2004-2011 o 65%, a także znaczny udział pracujących w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie w odniesieniu do całego kraju (9,6%). Ponadto województwo dolnośląskie odznaczało się dużą siłą przyciągania nowych inwestorów zagranicznych – w 2011 roku w regionie ulokowało się blisko 9 % wszystkich nowopowstałych firm z kapitałem obcym. Największa liczba spółek z kapitałem zagranicznym przypadająca na 10 000 mieszkańców w 2010 roku była zlokalizowana w mieście Wrocław (17,6), a także w powiatach: wrocławskim (15,8), jeleniogórskim (9,7) i średzkim (9,1). Łączna wartość spółek z kapitałem zagranicznym na 10 000 ludności w województwie dolnośląskim w 2010 roku wynosiła 50,4 mln zł – najwyższa była w powiecie wrocławskim (153,5 mln zł), mieście Wrocław (116,4) i powiecie oławskim (110,2).

Województwo dolnośląskie w skali kraju wyróżnia się najwyższym udziałem eksportu w tworzonym produkcie krajowym brutto. Świadczy to o szczególnym potencjale regionu i ugruntowanej pozycji na rynku międzynarodowym. Zjawisko to należy uznać za bardzo korzystne w dobie dużej niestabilności uwarunkowań globalnych. Szczególną rolę w gospodarce regionu odgrywa sektor przemysłu, generując znaczną część wartości dodanej brutto. Dodatkowo w województwie utrzymuje się wysokie tempo produkcji, której główną determinantą rozwoju jest konkurencyjność cenowa.

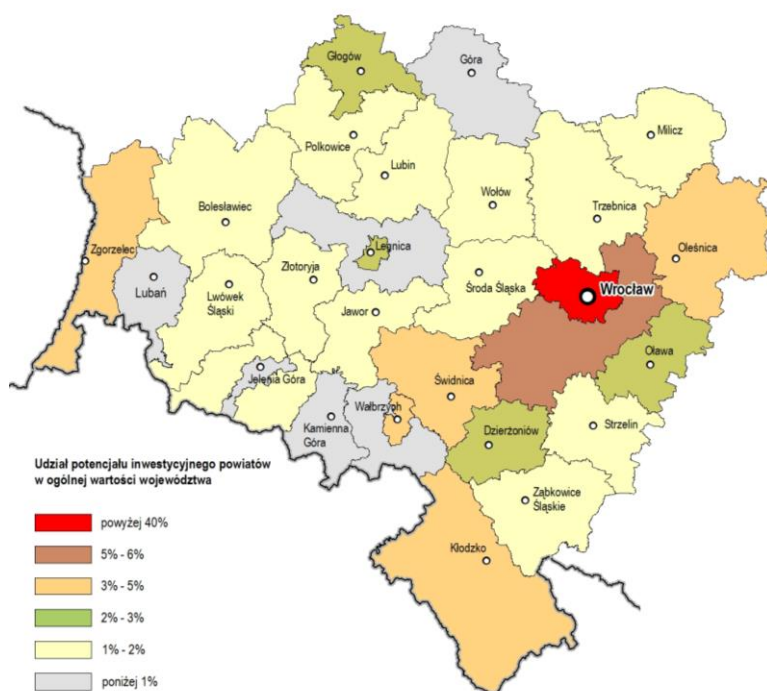
Rozwój społeczno-gospodarczy poszczególnych gmin województwa dolnośląskiego jest zależny m.in. od poziomu dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego (JST), które mogą być przeznaczone na wydatki inwestycyjne. W 2011 roku region na tle pozostałych polskich województw charakteryzował się relatywnie wysokimi dochodami ogółem gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca (3. miejsce w kraju) oraz dochodami własnymi gmin (2. miejsce). Największe wpływy z tytułu udziałów w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych do budżetu gmin zarejestrowano w powiatach aglomeracji legnicko-głogowskiej: polkowickim (1433 zł), lubińskim (1063 zł), mieście Legnicy (902 zł) i głogowskim (839 zł), a także w mieście Wrocław (1299 zł) i mieście Jelenia Góra (850 zł). Najniższymi wpływami cechowały się powiaty: górowski (312 zł), lwówecki (327 zł), milicki (376 zł), kamiennogórski (395 zł) i ząbkowicki (397 zł).

Najwyższą skutecznością w pozyskiwaniu środków na finansowanie i współfinansowania programów i projektów unijnych przez samorządy lokalne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2010 roku wykazało się miasto Wrocław (203 zł) oraz powiaty: świdnicki (59 zł), miasto Jelenia Góra, miasto Legnica i jaworski (po 49 zł). Najniższą alokacją środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej (poniżej 5 zł) wyróżniały jednostki samorządu terytorialnego w powiatach: lwóweckim, polkowickim, wołowskim i oławskim.

W regionie zaznaczyła się zróżnicowana aktywność inwestycyjna jednostek samorządu terytorialnego. Największa część budżetu na wydatki inwestycyjne w 2010 roku została przeznaczona w powiatach trzebnickim (34,5 %), bolesławieckim (25,6 %) i mieście Wrocław (24,2 %), natomiast najniższa w powiatach: lubańskim (5,4 %), kamiennogórskim i górowskim (po 5,1 %) oraz wałbrzyskim (3,3 %).

Potencjał inwestycyjny JST województwa dolnośląskiego w perspektywie lat 2014 – 2022, oszacowany na podstawie Wieloletnich Prognoz Finansowych, wynosi 15,5 mld zł. Niekwestionowanym liderem procesów gospodarczych regionu powinno być miasto Wrocław wraz z obszarami przyległymi (ryc. 4). Potencjał inwestycyjny Wrocławskiego Obszaru Integracji stanowi blisko 10,5 mld zł (66% ogólnej wartości dla województwa), co stwarza szansę dalszego dynamicznego rozwoju. Pozostałe obszary funkcjonalne, w tym Legnicko – Głogowski Obszar Integracji z głównym ośrodkiem subregionalnym Legnica, Obszar Przedgórze Sudeckiego i Sudetów z ośrodkami subregionalnymi: Wałbrzych i Jelenia Góra oraz Zachodni Obszar Integracji z ośrodkiem subregionalnym Zgorzelec powinny silnie kreować nowe przewagi w zakresie atrakcyjności społeczno-gospodarczej (*Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020*).

Ryc. 4. Potencjał inwestycyjny powiatów województwa dolnośląskiego w latach 2014-2022.

Źródło: opracowanie własne.

Czynniki mogące osłabić wielkość potencjału inwestycyjnego na obszarze województwa dolnośląskiego mają zarówno charakter zewnętrzny, jak i charakter wewnętrzny. Należą do nich m.in. zagrożona stabilność budżetów powiatów ziemskich i gmin wiejskich oraz możliwość wystąpienia trudnej sytuacji w dużych miastach mających wysoki wskaźnik zadłużenia i jednocześnie kontynuujących projekty inwestycyjne. Powiaty ziemskie pozostają najuboższym ekonomicznie segmentem sektora JST, a ich sytuacja finansowa wskazuje na duże ryzyko ich kredytowania, głównie z powodu niskiego udziału dochodów własnych w dochodach ogółem.

Literatura

Czyż T., Hauke J., 2010, *Nierówności regionalne w okresie dynamicznego rozwoju gospodarczego w Polsce*, [w:] Ciok S., Migoń P. (red.), *Przekształcenia struktur regionalnych. Aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 247-260.

Godlewska-Majkowska H., Komor A., Zarębski P., Typa M., 2012, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2012, Województwo dolnośląskie*, Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych, Warszawa.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020, 2013, Wrocław.